

การเลี้ยงไก่ไข่

ระบบการเลี้ยงไก่ไข่

ระบบกรงตับ หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ไข่ในโรงบนกรงตลอดเวลาในพื้นที่จำกัด แคม และไก่ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติได้

ระบบขังคอก หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ไข่ปล่อยพื้นภายในโรงเรือนตลอดเวลา

ระบบปล่อยอิสระ หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ไข่ที่ปล่อยให้ไก่ออกนอกโรงเรือนได้อย่างอิสระ เพื่อให้แสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติ ทำให้ไก่มีความสุขและอารมณ์ดี

ระบบอินทรีย์ หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ไข่แบบปล่อยอิสระ และเลี้ยงด้วยอาหารอินทรีย์

การเลี้ยงไก่รุ่นถึง

1. เตรียมโรงเรือนพร้อมอุปกรณ์ แปลงหญ้า อาหารและน้ำให้พร้อมก่อนนำไก่เข้ามาเลี้ยง
2. เมื่อไก่มาถึงฟาร์มควรเลี้ยงขังในโรงเรือนประมาณ 5 วัน เพื่อให้ไก่ปรับตัวและคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม
3. หลังจากนั้นปล่อยให้ไก่ออกมานอกโรงเรือนได้อย่างอิสระในช่วงเช้าและนำไก่กลับเข้าโรงเรือนในช่วงเย็น
4. ไก่ควรได้รับแสงสว่างตามธรรมชาติ หรือหากมีการเพิ่มแสงควรให้แสงสว่างที่ไม่จ้าเกินไป (15 ชั่วโมง/วัน)
5. ทำความสะอาดอุปกรณ์ให้น้ำทุกวัน และถึงอาหารอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง
6. คัดแม่ไก่ที่ไม่ให้ไข่ออกจากฝูง โดยสังเกตจากสีใบหน้าที่ซีดแหลม หงอนหดเล็ก กระดูกเชิงกรานแคบ
7. ไม่เลี้ยงไก่พ้อพันธุ์ในฝูง เนื่องจากทำให้ได้ไข่มีเชื้อ และสิ้นเปลืองอาหาร

(คู่มือการเลี้ยงไก่ไข่ระบบปล่อยอิสระ และอินทรีย์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

อาหารและน้ำ

ในระยะแรก ควรเลี้ยงไก่ด้วยอาหารสำเร็จรูปไก่ไข่ตามระยะอายุของไก่ หลังจากมีประสบการณ์แล้วสามารถเลือกใช้อาหารได้ตามความเหมาะสม อาหารสัตว์ต้องปลอดภัยจากสารเคมีที่มีอันตราย และไม่มีสารเสริมยาปฏิชีวนะ มีน้ำสะอาดให้กินอย่างสม่ำเสมอ แต่หากเป็นการเลี้ยงไก่ระบบอินทรีย์จะต้องให้กินอาหารอินทรีย์ โดยสามารถเสริมวัตถุดิบหรือผลพลอยได้ทางการเกษตร เช่น มะละกอ ข้าวโพด กัลฉ่าย ต้นกล้วย ฟืชผักสวนครัวและสมุนไพร เป็นต้น

อุปกรณ์สำหรับให้อาหารและน้ำ

1. อุปกรณ์ให้อาหารใช้ถังแขวนสำหรับไก่ใหญ่ 1 ถัง/ไก่ 25 ตัว โดยแบ่งให้วันละ 2 ครั้ง และมีอาหารกินอย่างเพียงพอ
2. อุปกรณ์ให้น้ำใช้ถังแขวนขนาด 8 ลิตร 1 ถัง/ไก่ 50 ตัว และมีน้ำให้กินตลอดเวลา

การเลี้ยงไก่พื้นเมือง (1)

ความสำคัญของไก่พื้นเมือง

ปัจจุบันไก่พื้นเมืองได้รับความนิยมมาก มีเลี้ยงกันอยู่ทั่วไปแต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ไก่พื้นเมืองมีลักษณะเด่น คือ เลี้ยงง่าย มีความต้านทานโรคสูง เพื่อเป็นที่นิยมรับประทาน เพราะมีรสชาติดี หากผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีการศึกษาวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ให้เข้าใจ พร้อมทั้งมีการดูแลป้องกันรักษาการเกิดโรคต่าง ๆ ก็จะทำให้ผลผลิตไก่พื้นเมืองดีขึ้น สามารถจำหน่ายได้ราคาดี เป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้กับผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองอีกทางหนึ่งด้วย หากมองให้กว้าง ๆ ออกไปอีกไก่พื้นเมืองจะช่วยให้ธรรมชาติมีความสมดุลในระบบไร่นา คือ จะช่วยจิกกินแมลงที่ทำลายต้นพืชบางอย่าง

ต้นกำเนิดไก่พื้นเมือง

ตามประวัติศาสตร์ มีรายงานว่า มีต้นกำเนิดมาจากไก่ป่าในแถบทวีปเอเชีย โดยเฉพาะในแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ไทย มาเลเซีย และอินโดนีส์ ซึ่งมนุษย์ได้นำมาเป็นสัตว์เลี้ยงเมื่อประมาณ 3,000 ปีก่อน หลังจากที่มนุษย์นำไก่มาเลี้ยง ไก่และมนุษย์ดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เรียกว่าเป็นขบวนการวิวัฒนาการของสัตว์และมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง การวิวัฒนาการของไก่เป็นไปตามวิถีชีวิตของมนุษย์เจ้าของซึ่งก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ บางปีเกิดภัยธรรมชาติ รุนแรง สัตว์เลี้ยงตายลง หรือมีโรคระบาดรุนแรง ไก่จะตายแต่จะมีเหลือให้ขยายพันธุ์จำนวนหนึ่ง ซึ่งโดยปกติจะเหลือต่ำ 10 % ซึ่งตัวที่แข็งแรงทนทานจะอยู่รอดเป็นการคัดเลือกโดยธรรมชาติ เป็นมรดกวัฒนธรรมจนเป็นไก่พื้นเมืองสืบทอดมาให้เราได้ใช้ประโยชน์ถึงทุกวันนี้ และเป็นมรดกวัฒนธรรมและเทคโนโลยีชีวภาพที่หลากหลาย เป็นทรัพย์สินภูมิปัญญาของชาวบ้าน ชาวบ้านจดจำและเข้าใจการอยู่ร่วมกันระหว่างคนและไก่พื้นเมืองควบคู่กัน

พันธุ์ไก่พื้นเมือง

ไก่จัดอยู่ในสัตว์ปีกจำพวกนก แต่เดิมนั้นเป็นไก่ป่า (Red Jungle fowl) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Gallus gallus* มีหลายวงศ์ บินได้ในระยะสั้น หากินตามพื้นดิน ตกไข่ก่อนแล้วจึงฟักเป็นตัว ตัวผู้หงอนใหญ่และเดือยยาว ไก่พื้นเมืองของไทยมีหลากหลายพันธุ์ ได้แก่ ไก่แจ้ ไก่กู่ ไก่ตะเภา ไก่เบตง และไก่ชน ส่วนใหญ่แล้วไก่พื้นเมืองในหมู่บ้านจะเป็นสายพันธุ์ไก่ชน สังเกตได้จากแม่ไก่จะมีขนสีดำ หน้าดำและแข้งดำ หงอนหิน แต่จะมีพันธุ์บางสายที่มีสีเทา สีทอง แต่หงอนก็ยังเป็นหงอนหิน ซึ่งก็เป็นลักษณะหงอนของไก่ชน เหตุที่เกษตรกรนิยมเลี้ยงไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ไก่ชน เพราะว่ามีรูปร่างใหญ่และยาว เจริญเติบโตได้ดีและแม่พันธุ์ไข่ดี เนื่องมาจากหักผสมพันธุ์ไก่ชนได้คัดเลือกลักษณะดีเด่นไว้อย่างต่อเนื่องนับร้อยปี

ประโยชน์ของการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

1. ทำให้ผู้เลี้ยงมีอาหารที่ดี มีคุณภาพไว้รับประทาน เนื้อไก่พื้นเมืองและไข่ไก่พื้นเมืองทำให้เด็กเจริญเติบโตเร็ว และช่วยบำรุงสมองให้มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด
2. ทำให้ผู้เลี้ยงมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะไม่ต้องเสียเงินไปซื้อเนื้อไก่พื้นเมืองและไข่ไก่พื้นเมืองมารับประทาน สามารถเอาเงินนั้นเก็บไว้ซื้อสิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นและหากเลี้ยงไว้จนเหลือรับประทานสามารถนำไปขายเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวด้วยอีกทางหนึ่ง
3. มูลไก่เป็นปุ๋ยคอกที่มีธาตุอาหารของพืชสูง มูลไก่เป็นผลพลอยได้อย่างหนึ่งของการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็นปุ๋ยต้นไม้ต่าง ๆ ได้ดี และเป็นอาหารเลี้ยงปลาได้ เนื่องจากมูลไก่พื้นเมืองมีธาตุอาหารมากกว่าทั้งไนโตรเจน โปรตีน แคลเซียม และฟอสฟอรัส
4. ไก่พื้นเมืองสามารถเลี้ยงเป็นอาชีพได้ เนื่องจากขายได้ราคาดีทั้งตัวผู้และตัวเมีย หรือสามารถเลี้ยงเป็นงานอดิเรกได้ ซึ่งจะช่วยให้มีรายได้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นอีกทางหนึ่ง
5. ไก่พื้นเมืองเลี้ยงง่ายและมีความต้านทานโรคสูง สามารถปล่อยให้หากินอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติได้โดยไม่ต้องเสียเวลาในการเลี้ยงดูเหมือนไก่พันธุ์อื่น ๆ
6. การเลี้ยงไก่พื้นเมืองสามารถช่วยแก้ความเครียด ความหงุดหงิดได้ เป็นการผ่อนคลายอารมณ์ได้เป็นอย่างดี และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

การเลี้ยงไก่พื้นเมือง (2)

สายพันธุ์เหลืองหางขาว

แหล่งกำเนิด มีถิ่นกำเนิดในภาคเหนือของไทย บ้านหัวเท ตำบลบ้านกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ประเภท ไก่เหลืองหางขาว เป็นไก่ชนภาคกลาง หน้าหนักตัวเพศผู้ 3-4 กิโลกรัม ตัวเมีย 2 กิโลกรัม ขึ้นไป เปลือกไข่มีสีขาวนวล

ไก่เหลืองหางขาว คือ ไก่พื้นเมืองของไทยสายพันธุ์หนึ่ง ซึ่งพัฒนามาจากไก่บ้านพันธุ์กะตังอุ หรือไก่กู มีมาพร้อมคนไทยโบราณ ในสมัยสุโขทัยเมื่อชาวบ้านว่างเว้นจากการทำไร่ทำนา จากชาวบ้าน ชาวไร่ ชาวนา แพร่กระจายกันสู่หมู่บ้าน เจ้าขุน เจ้าชาย และต่อมาได้พัฒนาเป็นกีฬาพระราชทาน พันธุ์แท้ดั้งเดิมต้องเป็นไก่บ้านกร่าง บ้านหัวเท จังหวัดพิษณุโลก เพราะไก่พิษณุโลกเป็นไก่ในประวัติศาสตร์ที่ครั้งหนึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสมัยทรงพำนักอยู่ในประเทศพม่าได้ทรงนำไก่เหลืองหางขาวจากพิษณุโลก ซึ่งเป็นเมืองพระราชบิดาของพระองค์ ไปชนกับไก่ของพระมหาอุปราชา ไก่เหลืองหางขาว เป็นไก่ฉลาดปราดเปรียว อึด ทน เป็นไก่เชิงแปดกระบวนท่า จึงชนะไก่พม่ามาตลอด

ลักษณะลูกไก่ หน้าอก ปีก ไชนอกมีสีขาว ส่วนปาก และขา สีขาวอมเหลืองสายพันธุ์เหลืองหางขาว เป็นสายพันธุ์ไก่ชนลักษณะปากสีขาวอมเหลือง หรือสีงาช้าง ปากสั้น อวบใหญ่คล้ายปากนกแก้ว และมีร่องน้ำชัดเจน กลางปากนูนเป็นสันข้าง ๆ เป็นร่องน้ำ ตาเป็นเหยี่ยว หัวตาแหลม ตาดำคว่ำ ตาดำเล็กและรี รอบ ๆ ตาดำสีขาวอมเหลือง หงอนหิน ด้านบนของหงอนบางเรียบปลายหงอนยาวเลยตา โคนหงอนโค้งติดกับศีรษะ ตุ่มหูสีแดงเดียวกับหงอนเล็กไม่หย่อนยานรับกับใบหน้า เหนียงเล็กรัดติดคาง รูปใบหน้าแหลมยาว มีเนื้อแน่น ผิวหน้าเรียบมัน กะโหลกศีรษะหนายาว ลักษณะลำตัวอกแน่นกลมมีเนื้อเต็ม กระดูกอกยาวตรง หลังเป็นแผ่นกว้าง มีกล้ามเนื้อมาก หลังเรียบตรงไม่โค้งนูน ไหล่กว้างยกตั้งตรง คอใหญ่ กระดูกคอถี่ มีขนใหญ่ กลมมีเนื้อเต็ม เนื้อแน่น แข็งแรง ผิวหนังขาวอมเหลือง ขาวอมแดง สีขนลำตัวดำจะมีแซมขาวบ้างที่หัว หัวปีก ข้อยา สร้อยคอเหลืองชัดเจน ยาวประป่า สร้อยหลังเป็นสีแดงเดียวกับสร้อยคอเรียงกันเต็มแผ่นหลัง เริ่มจากโคนคอกถึงโคนหาง เส้นขนละเอียดยาวระย้า สร้อยปีกสีแดงเดียวกับสร้อยคอ เห็นเด่นชัดจนยิ่งขาวและยาวมาก ๆ ยิ่งดี ขนหางควรพุ่งตรงและยาว ปลายหางโค้งตกลงเล็กน้อย ขาแข้งและเดือยขาวอมเหลืองสีเดียวกับสีปาก เกล็ดแข้งแน่นหนาเรียบ เดือยใหญ่แข็งแรง เล็บสีขาวอมเหลืองทุกเล็บ และไม่มีสีดำปน เพศเมียลำตัวสีน้ำตาลและใบหน้าสีเดียวกับไก่ตัวผู้

สายพันธุ์ประตูทางดำ

ไก่ชนพันธุ์ประตูทางดำ มีลักษณะเด่น ๆ ที่จะสังเกตได้ดังนี้ ปาก เป็นสายพันธุ์ไก่ชนที่มีปากสีดำ อุมใหญ่ โดยปากจะคล้ายปากนกแก้ว ปากบนมีร่องน้ำทั้งสองข้าง ระหว่างร่องน้ำ จะเป็นสันราง ตาสีประตู หรือแดง อมม่วง หรือตาออกสีดำ หรือสีแดง หงอนหินไม่มีจัก สร้อยคอสีประตูยาวประป่า ปีกใหญ่ยาว สร้อยปีกสีแดงเดียวกับสร้อยคอ สร้อยหลังสีประตูยาวระย้าประกัน ขนลำตัว ขนปีก และหางสีดำ กะลวยหางดำ โคนขาใหญ่ หน้าอกกว้าง และยาวเนื้อเต็มแน่น ขาแข้ง เล็บและเดือย สีดำ เพศเมียสีเดียวกับเพศผู้แต่ไม่มีสร้อย

สายพันธุ์เขี้ยวหางดำหรือเขี้ยวกา

ไก่พันธุ์เขี้ยวกา หรือเขี้ยวหางดำ ลักษณะทั่ว ๆ ไปคล้าย ๆ กับประตูทางดำ ปากดำ หงอนหิน หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ท้ายหงอนจะตลกครระหม่อม สร้อยคอหลังและสร้อยหางสีเขียว ขนปีกและลำตัวเขียว หางดำแข็งดำ และเล็บดำ เป็นไก่พื้นเมืองของไทยมาแต่โบราณ พัฒนา มาจากไก่บ้านพันธุ์ กะตังอุ หรือ ไก่กู มีมาพร้อมคนไทยโบราณ สืบได้ตั้งแต่ต้นสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ไก่เขี้ยวหางดำเป็นไก่พันธุ์หนึ่งมีชั้นเชิงตีมีลาหัก ลาโค่นดี นิยมเลี้ยงแพร่หลายตั้งแต่ชาวบ้านไปจนถึงขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เช่น พระยาพิชัยดาบหัก เลี้ยงไก่เขี้ยวหางดำ ชื่อ ไก่พาลี ไก่เขี้ยวหางดำ ที่นิยมนับเป็นพันธุ์แท้จะเป็นไก่อุตรดิตถ์ ชลบุรี (พนัสนิคม) ออยุธยา และแถบภาคใต้หลายจังหวัด ไก่เขี้ยวหางดำเป็นไก่ในประวัติศาสตร์ และในวรรณคดีไทย เรื่องพระรถเมรี หรือพระรถเสน หรือนางสิบสอง ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ พระยาพิชัยดาบหัก ไก่เขี้ยวหางดำมีถิ่นกำเนิดทางภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือของไทย มีชื่อเรียกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดชลบุรี (พนัสนิคม) เรียก “เขี้ยวพระรถ” ในภาคเหนือ จังหวัดอุตรดิตถ์ เรียก “เขี้ยวพาลี” ส่วนภาคกลาง เรียก “เขี้ยวพระยาพิชัยดาบหัก” และภาคใต้ เรียก “เขี้ยวรถ” และยังมีชื่ออื่น ๆ อีก เช่น เขี้ยวไขกา เขี้ยวพระอินทร์ เขี้ยวนิลสาริกา ปัจจุบันค่อนข้างหายาก กำลังอนุรักษ์และพัฒนากันต่อไป ไก่เขี้ยวหางดำ เป็นไก่ชนภาคกลาง หน้าหนัก โดยเฉลี่ย เพศผู้หนัก 3.00 กิโลกรัมขึ้นไป เพศเมียประมาณ 2.00 กิโลกรัมขึ้นไป เปลือกไข่มีสีน้ำตาลนวล ลักษณะลูกไก่ หัว หน้าอก ปีก ไชนอก สีขาวเล็กน้อยคล้ายประตูทางดำ ปาก แข็ง สีเขียวอมดำ หรือน้ำตาลอมดำ

การเลี้ยงไก่พื้นเมือง (3)

ไก่แดง

ไก่แดง มีรูปร่างสูง ทะมัดทะแมง ขนพื้นสีดำ หัวคอค หน้าท้อง ขนใต้ปีก ขนสร้อยคอ สร้อยปีกแดง ขนหางมีสีดำหรือแดงมีขนสีขาว ขมปากและแข้งสีเหลือง มีพวงสีขาวอมเหลือง เปลือกไข่สีน้ำตาลอ่อน หงอนแก้ว

ไก่ซี

ไก่ซี มีรูปร่างโปร่ง ขนสีดำ สร้อยคอ สร้อยหลังและขนหางมีสีขาว ปากและแข้งสีเหลืองและขาวอมเหลือง มีพวงสีขาวอมเหลือง เปลือกไข่สีขาวนวล หงอนแก้ว

อาหารไก่พื้นเมือง

วัตถุดิบอาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมือง อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีอยู่หลายชนิด แต่ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ ข้าวเปลือก ปลายข้าว และรำ ซึ่งเป็นอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองอาจใช้ข้าวโพด ใบกระถินบดให้ละเอียด กากถั่วเหลือง และปลาป่น ฯลฯ โดยหลักการแล้ว ไก่พื้นเมืองต้องการอาหารที่ดีมีคุณภาพ ที่มีพร้อมทั้งไขมัน คาร์โบไฮเดรต โปรตีน แร่ธาตุ และวิตามินซึ่งมีพร้อมในอาหารสำเร็จรูป แต่การเลี้ยงไก่พื้นเมืองในชนบทส่วนมากจะเป็นการเลี้ยงเพื่อรับประทานในครัวเรือน โดยปล่อยให้ไก่หาอาหารกินเองตามธรรมชาติ จะมีการให้อาหารเสริมบ้าง เช่น ปลายข้าวหรือข้าวเปลือกโปรยให้กินก่อนที่ไก่เข้าโรงเรือน แต่สำหรับผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองที่ต้องการให้ไก่พื้นเมืองเจริญเติบโตเร็ว ขยายได้ ราคาดี ควรให้อาหารที่มีคุณค่าครบถ้วนตามที่ไก่พื้นเมืองต้องการ อาจใช้หัวอาหารผสมกับปลายข้าว และรำในอัตราส่วน 1 : 2 : 2 (หัวอาหาร 1 ส่วน ปลายข้าว 2 ส่วน รำ 2 ส่วน)

ปัญหาในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

1. ปัญหาที่เกิดจากโรคระบาดไก่ที่สำคัญ ๆ เช่น ฝีดาษไก่ โรตาไวรัส โรคหัด โรคบิดขี้ขาว ฯลฯ ทำให้ไก่ตายปีละมาก ๆ หรือเรียกว่าไก่ตายยกเล้า สาเหตุที่สำคัญ คือ
  - เกษตรกรให้ความสนใจต่อไก่น้อย ไม่มีการทำวัคซีนป้องกันโรค
  - ไก่พื้นเมืองประปราย จับได้ยากเพราะระบบการเลี้ยงแบบปล่อย
  - วัคซีนป้องกันโรค หาได้ยากในท้องถิ่นและไม่สะดวกในทางปฏิบัติระดับท้องถิ่น
2. ปัญหาที่เกิดจากไก่พื้นเมืองให้ผลผลิตต่ำ เมื่อเทียบกับการเลี้ยงไก่เพื่อการค้าต้องใช้เวลานาน แต่ประการสำคัญที่สุดคือ แม้ไก่พื้นเมืองจะให้ผลผลิตต่ำ แต่กำไรที่ได้เป็นกำไรที่แท้จริง

การป้องกันโรคระบาดไก่

การให้วัคซีน เป็นการป้องกันโรคระบาดอย่างถูกต้อง จะเป็นการเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองต่อครัวเรือนได้เป็นอย่างดี และทำให้มีกำไรโคกได้ตลอดปี เนื่องจาก

1. ลูกไก่ในช่วงอายุ 1-2 เดือน จะมีอัตราการตายสูงสุดคือ 11% ของไก่แรกเกิด หรือ 49% ของไก่ที่ตายทั้งหมด
2. สาเหตุสำคัญที่ทำให้ไก่ตายมากที่สุด คือโรคมะเร็งทางเดินหายใจ โดยเฉพาะโรคหัดหน้าขาว ไก่ที่ตายด้วยโรคนี้จะอยู่ในช่วงอายุ 1-3 เดือน
3. การตายของไก่จะผันแปรไปตามฤดูกาล ลูกไก่ที่เกิดในฤดูฝน (มีนาคม-กรกฎาคม) จะมีอัตราการตายสูงกว่าลูกไก่ที่เกิดในเดือนอื่นๆ
4. ไก่พื้นเมืองในชนบทที่ได้รับวัคซีนป้องกันโรคระบาดและถ่ายพยาธิตามโปรแกรม มีอัตราการเลี้ยงรอด 77.6% ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 4 เดือน

ข้อควรระวังในการใช้วัคซีน

1. ควรเก็บวัคซีนไว้ในที่เย็น ไม่ให้แสงแดดส่องถึง
2. หลอดวัคซีนชำรุดไม่ควรนำมาใช้
3. วัคซีนที่ผสมแล้วไม่ควรใช้นานเกินกว่า 1 ชั่วโมง
4. ควรฉีดวัคซีนให้ครบตามขนาด
5. ไม่ควรฉีดวัคซีนแก่ไก่ที่กำลังเป็นโรค
6. วัคซีนจะให้ความคุ้มกันโรคได้ดีหลังจากฉีดวัคซีนไปแล้ว 2 สัปดาห์